

SKÄRHOLMEN STADSDELSFÖRVALTNING

MOSEF/ SOCIAL OMSORG OM BARN OCH UNGA

TJÄNSTEUTLÅTANDE

DNR 006-401/2009

SID 1 (8)

2009-08-19

0000000000Handläggare: Anette Manoti

Telefon: 08-508 24 582

Till

Skärholmens stadsdelsnämnd

Remiss till Utbildningsdepartementet av betänkandet Staten och Imamerna. Religion, integration, autonomi (SOU 2009:52)

Förvaltningens förslag till beslut

1. Att stadsdelsnämnden lämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som sitt remissvar till Utbildningsdepartementet gällande betänkandet Staten och Imamerna. Religion, integration, autonomi (SOU 2009:52)

2. Omedelbar justering

Steinunn Å Håkansson

Stadsdelsdirektör

Lena Thorson

Verksamhetschef

Sammanfattning

Regeringen tillsatte en utredning i maj 2008 för att undersöka förutsättningarna för att inrätta en svensk utbildning för imamer, (SOU 2009:52). Med hänvisning till de synpunkter som inhämtats argumenterar utredningen emot en statlig utbildning för imamer. Utredningen hänvisar till både principiella argument såväl som en mängd praktiska.

Utredningen förordar att imamers vidareutbildningsbehov för att kunna verka i Sverige bör tillgodoses inom det generella utbildningssystemet, omfattande såväl Sfi-utbildning som utbildning i juridik och samhällskunskap vid landets folkbildningsinstitutioner, högskolor och universitet, där det för övrigt övervägs flera initiativ riktade specifikt för imamer.

Förvaltningen vill framföra att det krävs ekonomiska incitament för att inom ramen för likabehandlingsprincipen sträva efter att utländska trossamfundens ledare uppnår samma nivå på utbildning och kunskap om det svenska samhället som svenska trossamfund har.

Bakgrund

Regeringen fann det motiverat att tillsätta en utredning i maj 2008 för att undersöka förutsättningarna för att inrätta en svensk utbildning för imamer. Flera regeringar har uppvaktats med olika förslag från studieförbund, utbildningsinstitutioner och muslimska organisationer.

I utredningens direktiv ingick främst tre uppgifter:

- kartlägga och analysera de behov av utbildning för imamer i Sverige som olika muslimska församlingar och organisationer har påtalat
- kartlägga och analysera behovet för blivande och verksamma imamer av såväl olika typer av utbildningsinsatser vad gäller till exempel svenska språket och svenska samhällsförhållanden som eventuell teologisk utbildning i Sverige inom högskolan eller folkbildningen
- bedöma vilka möjligheter som finns idag inom det svenska utbildningssystemet till en sådan utbildning och analysera hur eventuella utbildningsbehov bäst kan hanteras inom detta system

Härutöver tog utredningen också ta del av hur andra länder i Europa har löst utbildningsfrågan för imamer.

Utredningsarbetet har genomförts i dialogform genom ett tjugotal möten med företrädare från sunni- såväl som shiamuslimska grupper från olika delar av landet, liksom de organisationer som knutits till SST (nämnden för statligt stöd till trossamfund). Utredningen har även mött föreningen Sveriges Unga Muslimer, träffat Turkiska Ambassaden med anledning av att Turkiet redan har ett eget utbildningssystem för turkiska imamer som verkar utomlands, genom religionsdepartementet Diyanet. Härutöver har en offentlig paneldiskussion med forskare såväl som representanter för muslimska samfund arrangerats vid Örebro

universitet. Slutligen har utredningen även mött företrädare för medborgare med muslimsk kulturell bakgrund, som av olika skäl har valt att lämna islam.

En enkät bland imamer tillhörande församlingar som är berättigade till bidrag hos SST har genomförts. Syftet med enkäten var att undersöka hur imamerna själva ser på idén om en svensk utbildning för imamer.

Utredningen har även inhämtat synpunkter från utbildningsanordnare som är intresserade av att diskutera frågan om utbildning för imamer. Till dem hör bland annat Ersta-Sköndals Högskola, Teologiska högskolan i Stockholm, Sjöviks folkhögskola i Kista samt studieförbundet Ibn Rushd. Härutöver har utredningen även träffat Högskoleverkets granskningsgrupp för teologiska och religionsvetenskapliga utbildningar. Vidare har utredningen mött företrädare för katolska kyrkan, liksom företrädare för Svenska kyrkan samt de frikyrkliga trossamfunden.

SOU-utredningens förslag

Med hänvisning till de synpunkter som inhämtats argumenterar utredningen emot en statlig utbildning för imamer. Utredningen hänvisar till både principiella argument såväl som en mängd praktiska. Exempel på principiella argument är;

- grundlagens principer om likabehandling
- staten ska hålla sig konfessionsneutral och varken bidra till att förstärka eller försvaga religionens roll i samhället
- rädsla att förstärka islamofobiska stämningar genom att peka ut imamer bland religiösa ledare som om de har ett större behov än andra religiösa ledare till utbildning
- ett antagande att utbildning inrättad specifikt för imamer innebär att de auktoriseras som specifikt viktiga ledare och staten riskerar att ”blåsa upp” imamens roll till något mer omfattande än vad den är i det faktiska församlingslivet
- ett antagande att en statligt riktad utbildning till imamer står i motsats till trossamfundens neutralitet och autonomi
- de europeiska utbildningsinitiativen har inte vunnit legitimitet i breda muslimska grupper
- sedan Svenska kyrkan och staten skildes åt år 2000 strävar staten efter ökad likställighet i behandling av landets trossamfund och det blir då motsägelsefullt att inrätta en religiös utbildning
- ur kritisk synvinkel borde församlingarna själva ställa krav på sina imamers språk- och samhällskunskaper

Utredningen betonar att imamer eller andra religiösa ledare inte kan ta ansvar för sina församlingsmedlemmars integration, utan det är en större samhällsfråga genom en utveckling av välfärdspolitiken.

Praktiska argument som utredningen ställts inför är;

- att muslimska organisationer och samfund inte är överens om huruvida en specifikt riktad utbildning behövs, rädsla finns att staten ska disciplinera imamerna
- de kurser som efterfrågats erbjuds redan vid landets utbildningsinstitutioner
- legitimiteten av en svensk teologisk utbildning synes låg
- den teologiska komplikationen mot ränta – vilket omöjliggör studielån
- utbildning lönar sig inte i form av högre lön, imamer har ingen karriärväg
- Islam är en starkt decentraliserad religion, församlingarna är helt autonoma
- En yrkesinriktad Sfi-utbildning till religiösa ledare har mött motstånd då många inte kan tänka sig att bli undervisad av en icke-muslim, ej heller gå i utbildning med företrädare för andra muslimska inriktningar

Istället förordar utredningen att imamers vidareutbildningsbehov för att kunna verka i Sverige bör tillgodoses inom det generella utbildningssystemet, omfattande såväl Sfi-utbildning som utbildning i språk och samhällskunskap vid landets folkbildningsinstitutioner, högskolor och universitet, där det för övrigt övervägs flera initiativ riktade specifikt mot imamer. Myndigheter och institutioner inom bland annat sjukvård, socialtjänst, skola och kriminalvård som har behov av specialutbildade imamer med särskilda uppgifter bör själva tillgodose dessa inom ramen för principen om likabehandling.

På lång sikt antar utredningen att imamer i Sverige i växande utsträckning kommer att rekryteras bland dem som efter uppväxt och skola i Sverige skaffar sig akademisk, teologisk utbildning vid några av de talrika utländska utbildningsinstitutionerna. Kanske väljer de i stället att, som kristna fria trossamfund gjort, bygga upp egna utbildningsinstitutioner som konfessionella komplement till de statliga lärosätenas religionsvetenskapliga utbildningar.

Ärendets beredning

Ärendet har behandlats inom avdelningen Bistånd och Arbete samt Social Omsorg om Barn och Unga, i dialog med Skärholmens församling inom Svenska Kyrkan.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Att passivt vänta på att vissa medborgare uppväxta i Sverige skaffar sig teologisk kompetens utomlands för att verka i församlingar här eller att de utländska trossamfundet bygger upp egna utbildningsinstitutioner i Sverige, känns inte tillfredställande. Förvaltningen vill därför framföra vikten av att ge utländska församlingar ekonomiska incitament för att sträva efter att uppnå samma nivå på utbildning och kunskap om det svenska samhället som svenska församlingar har. Inom ramen för likabehandlingsprincipen borde därför staten inrätta någon form av löpande stipendier eller alternativt via SST (nämnden för statligt stöd till trossamfund) förändra och förbättra möjligheter till utbildningsbidrag till utländska församlingars ledare som vill skaffa sig lämplig utbildning. Kraven på utbildningsbidraget är idag knutet till teologisk utbildning. Förvaltningen vill påtala att de utbildningsområden som tas upp i utredningen, såsom fördjupade studier i svenska språket, samhällskunskap, och familjerätt mm borde kunna ingå. Ett ekonomiskt incitament är en förutsättning för att imamers och andra utländska religiösa ledares vidareutbildningsbehov ska tillgodoses även inom det generella utbildningssystemet.

Församlingars och religiösa ledares skäl att skaffa sig vidareutbildning borde vara en trovärdighetsfråga i förhållande till de församlingsmedlemmar som växer upp i Sverige, i de fall där lön eller högre befattning inte kan erbjudas. Det är inte ovanligt att invånare med tillhörighet i t ex muslimska eller österländska kyrkor, söker själavård av präster i Svenska Kyrkan. Förvaltningen har erfarenhet av s k Påverkansprogram för ungdomar, där den unge kan välja att ha samtal med en religiös ledare. Förvaltningen noterade att ungefär en tredjedel av de unga valde en präst eller pastor i någon av de svenska församlingarna istället för sin egen församlingsledare, med hänvisning till att denne inte kände till det svenska samhället.

I utredningen genomfördes en enkätundersökningen där över 30 procent av imamerna uppgavs ha verkat mindre än 5 år i Sverige. Församlingarnas bristande finansiella tillgångar anses leda till att man tar emot bidrag från utländska bidragsgivare och att utländska imamer skickas att verka på korta förordnanden i Sverige. Förvaltningen ställer sig frågan om det hade varit möjligt eller önskvärt att genom ekonomiska incitament eller genom reglering av arbets- och uppehållstillstånd även i dessa fall, påverka att församlingarna i högre utsträckning kan rekrytera religiösa ledare som har invandrat till Sverige och har för avsikt att bo och verka här permanent.

Bilagor

Sammanfattning betänkande av Imamutbildningsutredningen SOU 2009:52

Sverige förändras. Var femte svensk är antingen själv född utomlands, eller har åtminstone en förälder som är född utomlands. Fler än två hundra språkgrupper finns nu företrädna i Sverige.

En växande andel av de som bor i Sverige har en muslimsk kulturell bakgrund och identitet. För sextio år sedan bildades den första muslimska församlingen i Sverige. I och med 1960-talets arbetskraftsinvandring och de följande årtiondenas flyktingpolitik växte antalet muslimer kraftigt. Precis som för andra med religiös bakgrund är en del muslimer aktivt troende och bekännande, medan andra har en mer sekulär samhällssyn, livstolkning och livsstil. På samma sätt som gällt och alltjämt gäller för de kristna samfundet finns också bland muslimer i Sverige organisatorisk splittring och lärostrider. Kontroverserna gäller uttolkningen av de religiösa urkunderna, inte minst hur och huruvida man som troende ska kunna upprätthålla och praktisera islam inom olika världsliga regimer. I många avseenden känns även själva frågorna igen från såväl den allmänna svenska kyrkohistorien som de diskussioner som nu pågår runtom i Europa.

En imam är vanligtvis församlingarnas religiösa ledare. Han förrättar fredagsbönen och arbetar som själasörjare. Han är inte sällan också församlingens och enskilda medlemmars ombud och rådgivare i kontakt med myndigheter. Han kan vägleda enskilda i frågor om hur han anser att de kan leva sina liv som muslimer i Sverige. I princip är alla imamer män. Endast manliga imamer kan förrätta fredagsbönen, medan kvinnliga imamer kan leda kvinnor i bön. De flesta imamer har en religiös utbildning från universitet i länder dominerade av islamiska seder och bruk, företrädesvis från Balkan, Turkiet och Mellanöstern. Bland de 250–300 imamer som arbetar i Sverige uppbär den stora majoriteten lön från annan sysselsättning och arbetar på sin fritid som imamer. Flertalet svenska imamer har varit här i tio år eller mer.

Utredningen har tagit fasta på imamers eventuella betydelse för den kulturella integrationen av invandrare. Även om imamer uppvisar stora variationer sinsemellan när det gäller bakgrund, utbildning och tid i Sverige saknar många tillräckliga kunskaper i svenska språket, samt om svensk lagstiftning och samhällsorganisation. Det är brister som många av dem gärna vill åtgärda för att kunna spela en fortsatt roll som församlingsledare. Utan en sådan förtrogenhet riskerar de på sikt att förlora i trovärdighet, framför allt bland yngre generationer.

Utredningen konstaterar att det på kort sikt kan finnas ett utbildningsbehov av icke-konfessionell natur bland i Sverige arbetande imamer som staten skulle

kunna möta. Deras betydelse som religiösa ledare och företrädare för vissa invandrare skulle därmed ges ett offentligt erkännande i paritet med andra religiösa ledare.

Men det finns ändå flera starka skäl som talar emot en särbehandling för att möta imamers utbildningsbehov, såväl av konstitutionellt, politiskt som av praktiskt slag. Ett slags statlig auktorisation av somliga religiösa ledare skulle innebära en inblandning i inre församlings- och samfundsangelägenheter som inte står i samklang med principen om statens konfessionella neutralitet. Det skulle knappast heller harmoniera med samhällets och samfundens principer om föreningsfrihet och autonomi mellan stat och organisationer. Staten skulle vidare riskera att göra imamrollen större eller till något annat än vad församlingar och muslimer förväntar sig av en imam. Det bör dock samtidigt framhållas att bara en del av landets "muslimer", i bemärkelsen människor med muslimsk kulturell bakgrund, önskar bli förknippade med islam; många har flytt från länder med totalitära styrelseskick utan demokrati och religionsfrihet. Demokratien inkluderar makten att såväl gå in i kulturer man vill vara en del av som att lämna de kulturer som man inte önskar tillhöra. Staten måste skydda sina medborgare från religiöst förtryck. Redan av det skälet är integration via imamer varken en helt önskvärd eller möjlig generell väg. Utredningen har inte heller övertygats om att det existerar vare sig några verkliga incitament att delta eller någon tillräckligt samstämmig efterfrågan på innehållet i en sådan utbildning inom målgruppen ifråga. I förhållande till andra religiösa ledare med utländsk bakgrund ter sig en särbehandling av det slaget dessutom både omotiverat utpekande och står inte heller i samklang med principen om en jämlik behandling av landets trossamfund.

I stället har utredningen stannat för att förorda att imamers vidareutbildningsbehov för att kunna verka i Sverige bör tillgodoses inom det generella utbildningssystemet, omfattande såväl Sfiutbildning som utbildning i språk och samhällskunskap vid landets folkbildningsinstitutioner, högskolor och universitet, där det för övrigt övervägs flera initiativ riktade specifikt mot imaner. Myndigheter och institutioner inom bland annat sjukvård, socialtjänst, skola och kriminalvård som har behov av specialutbildade imamer med särskilda uppgifter bör själva tillgodose dessa inom ramen för principen om likabehandling.

På lång sikt kan man rimligen anta att imamer i Sverige i växande utsträckning kommer att rekryteras bland dem som efter uppväxt och skola i Sverige skaffar sig akademisk, teologisk utbildning vid några av de talrika utländska utbildningsinstitutionerna. Kanske väljer de i stället att, som kristna fria trossamfund gjort, bygga upp egna utbildningsinstitutioner som konfessionella komplement till de statliga lärosätenas religionsvetenskapliga utbildningar.

För övrigt menar utredningen att principerna om likabehandling respektive konfessionell neutralitet också talar för religionsvetenskapliga utbildningar som är öppna för en mångfald av religion och kultur liksom för kritiska religionsvetenskapliga perspektiv. På så sätt kan inte bara imamers utan alla slags ledares, lärares och medborgares utbildningsbehov inom de områdena bäst tillgodoses. Sådana universitet och högskolor som präglas av mångkulturalism torde ha goda möjligheter att främja religionsmöten och kulturella dialoger som, oberoende av kön, etnicitet, klass och syn på religion, utvecklar alla medborgares uppslutning kring våra grundlagsskyddade värden om ”respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet” (1 kap 2 § Regeringsformen, RF). Att det globaliserade svenska samhället är mångkulturellt betyder med andra ord inte att staten ska utplåna sina etiska referensramar genom att acceptera en total värderelativism.